

STOLETÍ ODCHÁZÍ

"světla a stíny belle époque"

Petr Křivský, Aleš Skřivan

Ukázka z textu:

Zrada židovského kapitána 1. listopadu 1894 našli čtenáři Figara ve svém listu pod titulkem Případ jedné zrady následující sdělení: "Závažné domněnky vedly k předběžnému uvěznění jednoho francouzského důstojníka, jenž je podezřelý, že předal cizincům některé nepříliš důležité, leč důvěrné dokumenty. Je nutné, abychom se brzy dověděli pravdu." Drumontův list La Libre Parole se zmínil o zatčení "německého špióna" už o dva dny dříve a nyní uvedl i jeho jméno: fus. Novinky se vztahovaly k události, která sice byla staršího data, ale dosud pečlivě utajovaná. Dreyfusova aféra se vyvinula z dosti banálního špionážního případu. Uzavření francouzsko-ruského spolenectví bylo ve Francii provázeno revidováním mobilizačních plánů pro případ války a inovacemi vojenské techniky, především dělostřelectva. Podle tzv. Plánu XXIII, jehož autorem byl náčelník generálního štábu francouzské armády generál de Boisdeffre, mohla Francie v poměrně krátké době soustředit 1 400 000 mužů pro válečné operace, 400 000 vojáků k obsazení pevností a 750 000 k zajištění zázemí. Rovněž Německo v té době modifikovalo své strategické principy. Roku 1890 vystřídal generál von Schlieffen ve vedení generálního štábu Walderseeho a začal spřádat své plány útočných operací přes Belgii. Na obou březích Rýna byla patrná snaha přizpůsobit armádu nově vytvořené mezinárodně politické situaci. Zejména francouzská armáda realizovala značné pokroky ve výzbroji. Roku 1892 revolucionizovala houfnice kapitána Bacqueta artilerii použitím hydraulické brzdy, která umožňovala okamžitou pohotovost k další palbě, 1893 byl zaveden modernizovaný model opakovací pušky Lebel, o rok později přišel kapitán St.-Claire-Deville s rychlopalným kanónem ráže 75 mm, jenž umožnil zvýšit kadenci palby ze sedmi na dvacet ran za minutu. Jedním z hlavních úkolů oficiální diplomacie i generálních štábů bylo získávání informací o novinkách ve výzbroji a o změnách strategie i taktiky potenciálních protivníků. Jednotlivé špionážní služby měly své lidi ve všech evropských státech i v USA, často mezi sebou soupeřily, ale mnohdy i spolupracovaly a předávaly si vzájemně zprávy. Soustřeďovaly se obvykle kolem osoby vojenského ataše příslušného vyslanectví. Velmi aktivní byla tehdy německá špionážní síť v Paříži. Jejím šéfem byl německý vojenský přidělenec hrabě von Schwartzkoppen, který podléhal přímo rozkazům berlínského generálního štábu. Jeho oficiální představený, velvyslanec hrabě von Münster, starý aristokrat, který neměl pro špionážní aféry valné pochopení, o jeho čilé aktivitě nic netušil. Schwartzkoppenovým protihráčem byla francouzská

protišpionážní služba, podřízená II. oddělení generálního štábu. Sídli pod nenápadným označením Statistický úřad v budově ministerstva války na bulváru Saint-Germain. Od roku 1891 ji vedl plukovník Sandherr. 1) Počátkem 90. let podnítilo francouzsko-ruské sblížení značný vzestup špionážní aktivity. Právě tehdy zjistili pracovníci tzv. Statistického úřadu, že z generálního štábu unikají důležité informace a směřují do ulice de Lilie č. 78, kde bylo sídlo německého velvyslanectví. Pachatele však zatím nedokázali odhalit. Teprve v srpnu 1894 jim pomohla náhoda. Do rukou jim padl dokument označovaný jako "soupis" (borderaux), získaný údajně na německém velvyslanectví uklízečkou Marií Bastianovou. K snazšímu pochopení souvislostí je třeba podotknout, že Statistický úřad proplácel Bastianové měsíčně 200 franků za obsah Schwartzkoppenova koše na papír. Zkrácený text nedatované a nepodepsané písemnosti zněl: "Pane, protože jsem nedostal zprávu, že byste si mne přál vidět, posílám vám jisté zajímavé informace: 1. Poznámku k hydraulické brzdě u 120 mm houfnice a způsobu, jak s ní zacházet; 2. Poznámku o zajišťovacích jednotkách (nový plán přinesl jisté modifikace); 3. Poznámku o změnách ve formování dělostřeleckých útvarů; 4. Poznámku týkající se Madagaskarské expedice; 5. Návrh příručky pro polní dělostřelectvo (14. III. 1894). Poslední dokument je obtížné získat a mohu ho mít k dispozici jen pár dnů." Nakonec autor připojil: "Odjíždím na manévry." Koncem srpna 1894 přijal "soupis" major Henry ze zpravodajské služby a ihned o něm uvědomil své nadřízené, plukovníka Sandherra a ministra války generála Merciera. Ten informoval prezidenta Casimira-Périera a premiéra Dupuyho. S dokumentem byli seznámeni i ministři zahraničí a spravedlnosti. Generál Mercier se rozhodl odhalit viníka za každou cenu. Byl už jistý čas napadán pravicovým tiskem a rovněž ve sněmovně měl řadu nepřátel; nyní se obával, že by ho mohli ještě obžalovat z "paktování se zrádci". Dal soupis k dispozici náčelníkům všech čtyř oddělení generálního štábu a doporučil jim, aby při pátrání soustředili svou pozornost zejména na dělostřelecké důstojníky. Zástupce šéfa IV. oddělení, podplukovník d'Aboville, objevil při tom náhodou podivuhodnou podobnost písma soupisu s rukopisem kapitána Dreyfuse, toho času stážisty na generálním štábu. Alfréd Dreyfus se narodil roku 1859 v Alsasku. Po jeho obsazení a anexi opustil rodné Mylhúzy a utekl k sestře do Francie. Vystudoval pařížskou Polytechniku a Dělostřeleckou školu ve Fontainebleau a roku 1890 byl přijat na Válečnou školu, která tradičně dodávala personál generálnímu štábu. Během dvou let náročného studia dosahoval mladý kapitán skvělých výsledků. V jeho hodnocení se můžeme mimo jiné dočíst: "Velmi dobrý důstojník, živého ducha, velmi dobře chápe problémy, je práci zvyklý a pracuje snadno. Hodí se k službě v generálním štábu." Také jeho stáž v generálním štábu byla úspěšná a zdálo se, že má před sebou slibnou kariéru. Měl však jeden velký handicap - byl Žid, a tudíž "cizinec". Pro svou upjatost, až nepřirozenou korektnost a služební horlivost nebyl mezi důstojníky oblíben. Neměl přátele. Jeho šedivý a všední vzhled - střední věk, výška i váha, vlasy neurčité barvy, bezvýrazné rysy i hlas a skřípec na nose - přesně odpovídal dobové představě špióna. Jeho vina jako by už byla zpola potvrzena jeho původem, vzhledem a chováním. 15. října pozval major du Paty de Clam, pověřený vyšetřováním případu, Dreyfuse do Boisdeffroyovy kanceláře na ministerstvo války. Nadiktoval mu krátký text, zběžně ho přehlédl a poté Dreyfuse bez udání důvodu zatkl, a nedbaje jeho

protestů dal ho dopravit do vězení Cherche-Midi. Posudky grafologů se však různily a ani domovní prohlídka nepřinesla očekávané výsledky. Sám du Paty de Clam musel své amatérské vyšetřování uzavřít zprávou, konstatující "křehkost materiálních důkazů". Byla tu příležitost zlikvidovat "aféru", drženou stále v tajnosti, ještě před jejím zrodem. Tehdy však kdosi z generálního štábu zaslal do redakce La Libre Parole následující dopis: "Drahý příteli, přece jsem Vám to už říkal: kapitán Dreyfus, který bydlí na avenui de Trocadéro č. 6, byl 15. října zatčen pro špionáž a je nyní ve vězení Cherche-Midi. Říká se, že je na služební cestě, ale to je lež, protože chtějí ututlat aféru. Celý Izrael je v pohybu." Případu se počátkem listopadu zmocnil tisk a věci dostaly rychlý spád. Stránky novin se hemžily nejfantastičtějšími hypotézami: Dreyfusova vina byla považována za prokázanou, mluvilo se dokonce o přiznání, zvažovaly se důvody, mezi nimiž nechyběla osobní msta ani vliv svůdné italské vyzvědačky, židovství bylo spojováno s přirozenými sklony ke špionáži. Ale Dreyfus byl podle nich jen malá ryba, uvízlá v síti. Hlavní viníky bylo třeba hledat výše, dokonce až v generálním štábu. Terčem útoků se stal i ministr Mercier, napadaný, že mu "Židé uložili mlčení". Jeho čest si žádala usvědčení a odsouzení viníka. Proto také na nejbližší schůzi vlády prosadil přes silný odpor ministra zahraničí Hanotauxe, který se obával diplomatického konfliktu s Berlínem, předání případu vojenskému soudu. Major d'Omerscheville, pověřený vyšetřováním, měl zatím k dispozici jediný pochybný důkaz - dešifrovaný telegram italského vojenského atašé v Paříži Panizzardiho, v němž doporučoval svému nadřízenému v Římě: "Jestli s Vámi neměl kapitán Dreyfus žádné styky, bylo by vhodné uložit velvyslanci, aby publikoval oficiální dementi a předešel tak komentářům v tisku." Navíc použil i chybných informací agenta Guéného, které Dreyfuse stavěly do nepříznivého světla; hazardní hráč oplývající milenkami a dluhy byl ve skutečnosti pouze jeho jmenovec. Dreyfus sám byl mužem vysokých morálních kvalit i značného jmění, neboť byl zetěm bohatého klenotníka Hadamarda. Německé, rakousko-uherské a italské velvyslanectví oficiálně popřely, že by byly udržovaly s Dreyfusem jakékoli styky, ale jejich dementi byla přijímána značně skepticky. Spíše přesvědčila veřejné mínění o pravém opaku. V polovině prosince se dokonce šířila zpráva, že osobně intervenoval císař Vilém II. a pod hrozbou války žádal Dreyfusovo propuštění a vrácení dokumentů. V této napjaté atmosféře se připravoval proces proti "zrádci" Dreyfusovi. Válečný soud, řízený plukovníkem Maurelem, zasedal od 19. prosince "za zavřenými dveřmi".2) Bylo vyslechnuto 27 svědků obžaloby a 12 svědků obhajoby. O rozsudku rozhodla kromě kladného grafologického posudku zejména skutečnost, že generál Mercier předložil soudcům tajný fascikl, jenž v nich vzbudil silný dojem, přestože neobsahoval žádný usvědčující materiál. V jediném dokumentu byl výslovně jmenován "ten lump D"3). Proti všem právním zvyklostem nebyl s obsahem fasciklu seznámen ani obžalovaný, ani jeho advokát Demange. Dreyfusovi značně přitížilo i prohlášení majora Henryho: "Ctihodná osoba, již nemohu jmenovat, mne v březnu upozornila, že nějaký důstojník z ministerstva války zrazuje. Ta samá osoba mi v červnu upřesnula, že onen důstojník patří do II. oddělení. A ten zrádce je zde," ukázal major na obžalovaného. Potom odpřisáhl na kříž jeho vinu. 22. prosince byl vynesena rozsudek: Dreyfus byl jednomyslně uznán vinným, odsouzen k degradování a doživotní deportaci. "Věděli zřejmě věci, o nichž jsem

neměl tušení," konstatoval prezident Casimir-Périer. "Proč ta mírnost, proč ho neodsoudili k smrti?" tázal se socialista Jaur`es. Veřejné mínění si s úlevou oddechlo, zrádce byl po zásluze odsouzen. V této fázi "aféry" se ostatně zdálo, že většině Francouzů je další Dreyfusův osud lhostejný, že jejich pozornost je zaujata spíše aktuálními sociální problémy či koloniálními otázkami. "A nyní milí čtenáři," mohli se dočíst v nedělním Figaru,⁴) "když je vše skončeno, mluvmе o této smutné historii co nejméně." 31. prosince zamítl revizní soud Dreyfusovo odvolání. "Jediná milost, o niž prosím," napsal odsouzený generálu Mercierovi, "je, aby se stále pátralo dál." Aby byly uspokojeny i nízké vášně davu, byla soudní komedie korunována "zrádcovou" degradací. 5. ledna 1895 serval obrovitý "kat" Dreyfusovi důstojnické distinkce a zlomil jeho šavli. Odsouzený pochodoval kolem vybraných pařížských oddílů a stále vykřikoval: "Jsem nevinen. Přísahám na hlavu své ženy a dětí. Ať žije Francie!" Shromážděný dav zvědavců mu řval v odpověď: "Smrt Židům! Na smrt se zrádcem!" Nevinný přetrpěl svou potupu jako disciplinovaný voják. Téhož dne napsal své ženě: "Nemám právo dezertovat. Pokud ve mně zůstane sebemenší jiskra života, budu se bít s nadějí, že se v budoucnu vše vysvětlí." 21. ledna byl Dreyfus v La Rochelle naloděn na parník a deportován do Guayany. 13. dubna dorazil na místo určení - Ďábelský ostrov. Byl to skalnatý kus země, nejmenší z ostrovů Spásy, poblíž guayanského pobřeží. Kdysi sloužil k izolaci malomocných. Vězeň na něm měl strávit více než čtyři roky. Podrobné informace o jeho životě přinesla v dubnu revue La Politique coloniale: měl k dispozici chýši o dvou místnostech a ve dne v noci ho střežil pětičlenný strážní oddíl, nesměl s nikým mluvit a jeho dopisy byly cenzurovány. Přesto tisk hýřil předpověďmi o možnostech jeho útěku. Odhadovalo se také, že jeho pobyt stojí stát na 50 000 franků ročně. Dreyfusovou deportací skončilo první jednání "aféry". Vzbudilo ve Francii nakrátko velký rozruch, ale věci byly jasné: zrádce byl dopaden a potrestán, nikdo nepochyboval o dobré vůli soudců, nikdo nemohl tušit, že generál Mercier vykonával na soudce nátlak a zajistil odsouzení nevinného překročením hranic zákona. Dreyfusův slabý hlas si zatím nezískal žádné sympatie. Přesto se Nisard, vedoucí politického oddělení ministerstva zahraničí, svěřil v lednu 1895 mladému tajemníku Maurici Paléologuovi: "O tom Židovi ještě uslyšíme." Ani netušil, jak dobrým je prorokem.